

HUKUKSAL SİBERNETİK

Dr. Toygar AKMAN

Bilim ve Teknik'in 110. sayısında çıkan "Siber-netik Dünya Yönetimine Doğru" başlıklı yazım üzerine, aldığım mektuplar ve okuyucuların bu konuya karşı gösterdikleri yakın ilgi karşısında, bu bilimsel gelişmenin, biraz daha ayrıntılarına girilmesi kanısına vardım. Bu nedenle, bu yazım'da Sibernetik'in, bir sosyal bilim olan "Hukuk" alanında, ne çeşit uygulamalarda bulunduğundan, söz etmeye çalışacağım. Çeşitli yazılarımda özellikle belirttiğim gibi, Sibernetik, Teknik Bilimler kadar, Sosyal Bilimlerle de ilgili bulunmaktadır. Bu ilgi nedeniyle de, hangi bilim alanında bir gelişme ve uygulama gösteriyorsa, bu iki bilimin birleşmesinden oluşan, yeni bir bilim dalı, ortaya çıkıvermektedir. "Medikal-Sibernetik", "Biyoloji-Sibernetik", "Psiko-Sibernetik", "Sosyo-Sibernetik", v.b. gibi.

Bu yazımda ise, insanları yönetimin temel yapısı olan "Hukuk" ile "Sibernetik" in, nasıl bir ilişki içinde olduklarını incelemeye geçeceğiz. Çok iyi bildiğiniz gibi, Hukuk: hukuksal esasların doğuşu, yaşayışı, tarihi oluşu hakkındaki bütün bilgileri toplayan bir bilimdir. En önemli görevi de, hukuk esaslarını işleme, çeşitli hükümleri belirli yasalar içinde toplama ve meydana gelen genel prensiplerle "toplum" ile "kişi" arasında bir ayarlama yapmaktır. Kısaca, insanların "Hukuksal Esaslar İçinde Yönetilmesi Bilimi"dir. Sibernetik ise, çeşitli yazılarımda belirtmeye çalıştığımız gibi "İnsanlar ile Makineler, Makineler ile Makineler Arasında Denge Kurma ve Yönetim Bilimi"dir.

Çok kısa bir tanımlama ile Hukuk'un "İnsanlar ile insanlar (toplum ve kişi) arasında Denge Kurma ve Ayarlama işlemini, Sibernetik, "İnsanlar ile Makineler" ya da "Makineler ile Makineler" arasında kurmaya çalışmaktadır.

Hukuk'un bir "Denge Kurma ve Ayarlama Bilimi" olduğu, bu bilimin sembolü ile de açık ve seçik olarak belirlenmektedir. Nitekim, Hukuk, gözleri bağlı bir kızın elinde tuttuğu bir terazi ile sembolleşmektedir. Kızın gözlerinin bağlanması, hiç bir etki altında kalmayan bir sulh perisi durumunda olduğunu; terazi ise, doğruyu ve yanlış tartarak gerçeği bulduğunu belirtmektedir. Ancak, burada, biraz duralım:

Hukuk terazisi, her zaman, doğru bir biçimde ölçüp biçerek mi karara varmaktadır?..

Sanmıyorum ki, hiç biriniz buna hemen "— Evet" cevabını verebilesiniz.

Eğer, hukuk terazisinin tarttığı olaylar, kesin olarak doğruyu gösterse idi, bir "Yargı Kurulu" (Mahkeme) nun üstünde başka bir "Yargı Kurulu" (Yargıtay) ve onun da üstünde başka bir "Yargı Kurulu" (Yargıtay Genel Kurulu) olmazdı. Demek ki, "Yasa Yapıcılar", yargı kurullarının da bazan hatalı kararlar alabileceğini göz önünde tuttuklarından, bu kararların, bir kez de daha üst bir "Yargı Organı" tarafından incelenip karara bağlanması gerekeceği kanısına varmışlar ve bu nedenle "Üst Yargı Kurulları" ya da "Üst Yargı Organları" nı kurmuşlardır.

Hangi ülkenin yargı organlarının kuruluşuna bakarsanız bakınız, hepsinde, o yargı organının aldığı kararı, onaylayan ya da bozan bir "Üst Yargı Organı"nın varolduğunu, görürsünüz.

Bir yargı organının üstünde başka bir yargı organının kurulmuş olması, bir diğer anlamda "Alınan Kararın Kontrol ve Denetimi" demektir. Sibernetik ise, insanlar ve makineler ve makineler ve makineler arasındaki bilgi alış-verişinde, durmaksızın "Kontrol ve Denetim" işlemini sürdürüyor mu?.. O halde, Hukuk Bilimi, herşeyden önce yapı olarak Sibernetik ile son derecede ilgili bulunmaktadır. Şimdi de gelelim, yargı organlarınınca alınan kararlara:

Hemen bütün ülkelerde Ağır Ceza Yargıçlıkları ile Ticaret Yargıçlıkları, bir Başkan ve iki Üye olmak üzere üç kişilik bir kuruldan oluşmaktadır. Şimdi, böyle bir üç kişilik bir kuruldan oluşan "Yargı Organı"nın, oybirliği ile olmayan bir karar aldıklarını düşünelim. Karar ikiye bir, oy çokluğu ile alınmış olsun. Diyelim ki, kuruldaki iki üye, "davacı haklıdır" diğer üye ise "davalı haklıdır" diye karara varmış olsunlar. Şimdi de bu kararın, bir üst yargı olan "Yargıtay'ın İlgili Dairesi"ne gönderildiğini düşünelim. Yargıtay'ın daireleri de çok iyi bildiğiniz gibi, beş kişilik bir yargıçlar kuruludur ve bu beş kişiden bir tanesi Başkandır. Diyelim ki, bu beş kişiden oluşan "Yargıtay İlgili Dairesi", aynı kararı oy çokluğu ile bozmuş olsun. Diyelim ki üç üye davacıyı haklı, iki üye

ise davalıyı haklı bulmuş olsun. Bu kez, aynı karar "Yargıtay Genel Kurulu"na gidecektir. Örneğimize devam edelim ve olayımızın "Yargıtay Genel Kurulu"na dek gittiğini var sayalım. Diyelim ki, o günkü "Yargıtay Genel Kurulunda" 29 üye vardı. Bu üyelere 15 tanesi davacıyı, 14 tanesi ise davalıyı haklı bulduğunu söyledi ve bu karardan da karar yine oy çokluğu ile çıktı.

Şimdi kendi kendimize düşünüp soralım. Hangisi doğru?.. diye.

İlk kez karar veren üç kişilik yargı organından, iki kişinin verdiği karar mı doğru? Yoksa tek üyenin kararı mı doğru?.. Yargıtay Dairesinden üç kişinin verdiği karar mı doğru yoksa iki kişinin verdiği karar mı doğru?.. Ve.. Yargıtay Genel Kurulundan 15 Yargıtay Üyesinin verdiği karar mı doğru?.. Yoksa 14 Yargıtay Üyesinin verdiği karar mı doğru?..

Ancak, hiç kuşku yok ki, Yargıtay'ın kararı, kesin olduğundan, 14 üyenin ayrışık oyuna karşılık 15 üye (bir oy fazla olduğundan) çokluğu meydana getirdiğinden bu 15 kişinin aldığı karar uygulanacaktır.

Uygulanmasına uygulanacaktır ya.. "Hangisi Doğruydum?" sorusunu sormaktan da bizi alıkoyamayacaktır.

İşte, konunun tam bu yerinde Sibernetik işe karışmaktadır. Şöyle ki,

Yukarıda aldığımız örnekte, çeşitli "Yargı Organları", karar vermeden önce, kendilerinin önüne gelen olay hakkında bir "Bilgi Alış-Verişi" yapmakta, bu olaya neden olan Davacı ve Davalıyı ya da Sanık ile Savcı'yı dinleyerek bir "Haberleşme" kurmaktadır. Nitekim, Sibernetik'in kurucusu ve babası olarak tanınan Prof. Dr. Norbert Wiener, Hukuk'un da bir "Haberleşme Bilimi" olduğu üzerinde durmuştu. The Human Use of Human Beings adlı kitabının "Law and Communication" (Yasa ve Bilgi Alış-Verişi) başlıklı bölümünde, "Yasalara uygun bir yönetimin, ancak, bu yasaların, kesin ve sıhhatli olarak bilinmesi; bu yasaların açık ve uygulanabilir olması ve yasayı uygulayanların, o olayla ilgili olarak doğru bir bilgi alış-verişi kurmuş olabilmeleri ile sağlanabileceğini." ileri sürmüştü. Prof. Dr. Wiener, "Hukuk"daki "Bilgi Alış-Verişi"nin ancak "Sibernetik" ile sağlanabileceğini de şöylece belirtmişti:

".. "Yasa Yapıcı"nın ya da "Yargıç"ın birinci görevi, yasaları (yalnızca uzmanlar tarafından değil, basit halk adamı tarafından da her zaman yorumlanabilir ve en ufak bir kuşkuyla yer bırakmayacak bir biçimde) bildirmektir. Bir yargı organından verilmiş, eski kararların yorumlanması tekniği, öyle olmalıdır ki, bir Avukat,

yalnızca o mahkemenin verdiği kararları değil, vereceği kararların da nasıl olabileceğini, büyük bir olasılıkla bilmelidir. Böylece, "Hukuk'un problemlerini, bir "Bilgi Alış-Verişi" ve "Sibernetik" olarak sayabiliriz. Kısaca, bu problemler, belirli kritik durumların, düzgün ve tekrarlanabilir bir biçimde kontrolüdür.." (1)

Prof. Wiener'in bu satırlarından açık ve seçik olarak görülmüyor ki, Wiener, "Hukuk'un da "Bilgi Alış-Verişi Üzerine Kurulu" bir bilim olduğunu belirtmekte ve bu nedenle de gerekli "Kontrol", "Ayarlama" ve "Denge Kurma" işlemlerinin ancak Sibernetik esaslarla sağlanabileceğini bildirmektedir. Böylece de, Sibernetik'in "Kontrol, Ayarlama ve Denge Kurma" sistemleri içinde oluşacak "Yasa Uygulamaları"nın hatasız, doğru ve sıhhatli olabileceğini ileri sürmektedir. Prof. Dr. Wiener'den bu yana, bu konuda o kadar büyük bir gelişme kaydedilmiştir ki, Sibernetik'in Hukuk Bilimi alanındaki uygulamasına kısaca "Hukuksal Sibernetik" denilmiştir. İngiliz ve Amerikalılar bu durumu "Cybernetics in Law" ya da "Cybernetics of Law" biçiminde tanımlamaktadırlar. Almanlar ve Avusturyalılar ise daha kısa olarak bir tek kelime halinde, "Rechtskybernetik" demektedirler.

Şimdi, bir iki adım daha atalım ve Sibernetik'in "Bilgi Alış-Verişi" sisteminin, Hukuk Bilimi alanında nasıl uygulanabileceğine geelim. Bilim ve Teknik okuyucuları, hatırlayacaklardır. Derginin 1974 yılında çıkan 81. sayısında "1 + 1 = 1 Tuhaf Bir Matematik Ama Elektronik Sistemin Temeli" başlıklı bir yazı hazırlamıştım. Bu yazımda, İngiliz Mantıkcısı ve Matematikçisi George Boole'un, bundan 120 yıl önce ortaya koyduğu, matematik esaslardan söz etmişim. George Boole'un ortaya koyduğu bu sistem, kendi isminden gelen "Boole Cebri" (Türkçe okunuşu ile Bul Cebri) olarak bilinmektedir. George Boole, bu yeni cebir ile, mantık ile matematik bilimleri arasında benzer bir yapı olduğunu ileri sürmüştü. Mantık'da olduğu gibi Matematikte de, bir önerme'nin, "Doğru" ya da "Yanlış" olarak, ancak iki değerden biri olabileceği; iki doğru önermenin birleşmesinden "Doğru Sonuç" çıkacağını; bir doğru ile bir yanlış önermeden ise "Yanlış Sonuç" çıkacağını; belirtmişti (2).

George Boole'un ortaya attığı bu "Doğru-Yanlış Sistemi"ni elektrik akımlarına uygulamak istediğimizde, elektrik akımının varlığı ya da yokluğunu belirleyen "0 ve 1 Sistemi" karşımıza çıkmaktadır. Nitekim, bu durumu gören, elektronik bilginleri ve Sibernetikçileri, George Boole Cebri'ni elektronik makinelerle uygulayarak, ma-

Amerika Birleşik Devletlerinde "Polis Kayıtları" (Adli Sicilleri) İşleyen bir Haberleşme Kontrol Merkezindeki çalışmalar.

kine ile bir "Bilgi Alış-Veriş" sağlamayı başarmışlardı. Elektronik Makine, bu "0 ve 1" değerleri arasında, "1" değeri olan (yani doğru olan) değerleri toplayarak işlemlerini tamamlamakta ve böylece de "Doğru Olan Sonuca" varmaktadır. İşte, şimdi, konumuzun can alıcı noktasına geldik. Mademki Boole Cebri, bir mantık ve matematik bilimi olan "Elektronik Sisteme" uygulanıyor, o halde aynı cebir, yine bir mantık ve matematik bilimi olan Hukuk'a niçin uygulanmasın? Hukuk'un bir Matematik bilim olduğu yolundaki şu satırları okuyunca, bir an, bazı okuyucular bir duraklama geçireceklerdir. O halde konu hakkında, daha kesin bir bilgi edinebilmek için Teknik Üniversite Profesörlerinden Dr. Tarık Özker'in "Boole Cebrine Giriş" başlıklı yazısından, bir tek cümleyi buraya hemen alalım: Dr. Özker, aynen şöyle söylemektedir:

".. Boole Cebri, bugün özellikle, elektronik hesap makinelerinde ve telefon sistemlerinde kullanılan, belli elektrik devrelerinin hesaplanmasında uygulanmakta; ve kimi zaman mahkemelerde, davaların tartışmasında kullanılmaktadır.." (3).

Çok iyi sezinlediğiniz gibi, Profesör Özker, bu bir tek cümle içinde, birçok şeyi birden belirlemektedir. Bunları şöylece sıralayabiliriz:

1. Boole Cebri, elektronik sistemlerde uygulanmaktadır.
2. Boole Cebri, telefon (mikrofon, televizyon .. v.b. en basit biçiminden en gelişmiş durumlara kadar) tüm haberleşme sistemlerinde uygulanmaktadır.
3. Boole Cebri, mahkemelerde, davaların tartışılmasında (bir diğer anlamda hukuk alanında) uygulanmaktadır.

Konumuz bakımından, özellikle bu üçüncü cümle üzerinde duracağımız, gözden kaçmamıştır. Bir kez daha açıklamada bulunalım; ve şu soruları bir kez daha sıralayalım:

".. Hukuk, bir diğer anlamda "Hakların Dengesini Sağlayan Bilim" değil midir? Bu "Haklar" ise, "Adalet Terazisine", yalnızca "Haklı" ya da "Haksız" (kısaca "0" ve "1" değerinde) olarak ulaşmıyor mu? Ve.. bu değerlere göre "Karar" verilmiyor mu?. Bir elinde kitap, bir elinde teraziyi tutan gözleri bağlı kız ile sembollenen "Adalet", "Hakları", ölçüp,

biçip, doğruya ulaşan sistem" değil midir? Bu sistemde ise, her zaman iki taraf yok mudur? "Davacı - Davalı", "Alacaklı - Borçlu", "Şikâyetçi - Sanık", "İddia - Savunma", "Avukat - Savcı".. v.b. saymakla bitiremeyeceğimiz, "İkili Sistem" den gelen "Bilgi Alış-Verişi"ne göre "Değerlendirme ve Ayarlama" yapılmıyor mu? Yargı organlarının verdiği kararlar ise, aynı "İkili Sistem" içinde "Beraat ya da Mahkûmiyet", "Kabul ya da Red", "Haklı ya da Haksız", biçiminde sonuçlanmıyor mu? Kısaca, Yargı organlarından "Karar" adı ile çıkan hüküm, "Evet ya da Hayır" yani "0 ya da 1" değerinde olmuyor mu? Hukuk Biliminde de Bilgi Alış-Verişi, "Evet - Hayır" kısaca "0 ve 1" Sistemi ile cereyan ettiğine ve sonuçta buna göre bir "Denge Kurma, Kontrol ve Ayarlama" yapıldığına göre, bu bilim de Sibernetik'in tam uygulama alanı içinde demektir.. (4).

Buraya kadar anlattıklarımız, Hukuk'un, "İkili Sistemle Bilgi Alış-Verişi Üzerine Kurulmuş Bir Bilim" olduğunu belirtmek içindi. Tam burada, okuyucu, çok haklı olarak şu soruyu yöneltecektir:

— Hepsi iyi, güzel de, Sibernetik'in Hukuk Bilimine katkısı ne olacaktır?..

İşte, asıl değinmek istediğimiz konu da bu zaten. Hemen, karşılık verelim:

"Hukuksal Sibernetik" ile, "Hakların Dengelenmesi", "Hukuksal Bilgi İletiminin Doğruluk ve Kesinlikle Ayarlanması" sağlanacaktır.

Hiç kuşku yok ki, bu konuda bize en büyük yardımı "Elektronik Beyin Makineleri" sağlayacaktır. Elektronik Beyin'ler, halen yürürlükte olan bütün Yasaları, Tüzükleri ve Yönetmelikleri "Hafıza"larında kolayca ve sıhhatle depolayabilecekleri gibi, "Adli Sicilleri", "Nüfus Kayıtları", "Tapu Kayıtları" ve "Ticaret Sicilleri"ni de aynı sıhhat ve kesinlikle toplayıp değerlendirebileceklerdir. Bu nedenle, herşeyden önce, aranan bir madde ya da konunun, sıhhat ve doğrulukla ve çok çabuk olarak bilinebilmesi sağlanacaktır. Batı ülkeleri, bu durumun son derecede gerekli olduğunu gördükleri için, 15 - 20 yıldanberi, bu konu üzerinde titizlikle durmakta ve gerekli komisyonlar kurarak çalışmalara başlamış bulunmaktadır.

Bu konuda, Dr. Fritjof Haft'ın "Hukuk'da Elektronik Bilgi İşlem" (Elektronische Datenverarbeitung im Recht) adlı kitabından alacağımız bir kaç satır, bize yeteri kadar fikir verebilecektir.

"1967 yılında Batı Almanya'da, Adalet Bakanlığında, "Hukuksal Bilgi Alış-Verişi" sisteminin geliştirilmesi için, bir ön çalışma başlamıştı. Çeşitli çalışmalar yapılmış ve 1969 yılında, "Bilgileri İşlemek İçin Çalışma Grupları" ile

"Bilgileri İşleme Komisyonu" kurulmuş ve çeşitli görüşlerin ışığı altında, çalışmalara girişmiştir.. (5)

Aynı çalışmalara, Avusturya, Fransa, İngiltere, Belçika'da başlanılmış ve çok daha büyük bir ölçüde de Amerika Birleşik Devletlerinde geçilmisti. Önceleri, "Polis Kayıtları" olan "Adli Siciller"in tutulmasından başlanılan bu işe, daha sonraları "Yasa" ve "Tüzük"lerin toplanıp değerlendirilmesi de katılmış, ve daha sonraları da "Toplanılan Maddeler Arasında Birbirleriyle Çelişen Hükümlerin Saptanması"na geçilmiştir.

Polis kayıtlarının elektronik makinelerle tutulması ise, günlük olay haline getirilmiştir. Öylesine ki, bu kayıtlarda, o kişiye ait tüm bilgiler toplanmaktadır. Doğum tarihi ve doğum yerinden, bitirdiği ilkokul, ortaokul, lise, üniversite, doktora yapmış ise, doktorası çocuğunun olup olmadığı, yapıtları, işi, evi, ticarethanesi, otomobilleri.. v.b. akla gelebilen bütün bilgiler, bu kayıtlara işlenmektedir. Transistör teknolojisinin gelişmesi sayesinde de, bütün bu bilgiler, çok ufak bir yere sığabilmektedir.

Kayıtların tutulması işlemi bir yana bırakılsa, "Hukuksal Sibernetik" in, en önemli hamlesinin, "Yasaların Yapılması" ve "Yasaların Uygulanması" işinde olacağı, anlaşılmaktadır. Sibernetik'in, böylece "Yasaların Yapılması"na dek uzanması, ortaya "Yepyeni Bir Hukuksal Yapı" çıkarmaktadır. Nitekim, bu duruma değinen Dr. Fritjof Haft, kitabında,

".. Çok ilginç bir yankı meydana gelmiştir. Hukuk'un yeniden filiz vermesi elde edilmiştir.." (6) diye değerlendirmede bulunmaktadır.

Innsbruck Üniversitesi Doçentlerinden Dr. Eberhard Lang ise, "Sibernetik Bir Devlet Bilimi" adlı kitabında, "Yalnızca Hukuksal bilgileri kapsayan bir "Bilgi Bankası"nın kurulması" üzerinde durmakta ve bu "Informationsbank"ın, özel olarak programlanmış bir "Elektronik Makine" olacağı için, hiç bir zaman hata yapmayacağını (7) belirlemektedir.

Alman ve Avusturyalı Sibernetikçi Hukukçular, bu konuda öylesine büyük bir çalışma içine girmişlerdir ki, yalnızca "Milli Hukuk" üzerinde değil "Uluslararası Hukuk"un da, ancak Sibernetik sistem ile "Doğru ve Çabuk olarak Denge Kurma ve Ayarlama Yapabileceği"ni ileri sürmektedirler. W. Steinmüller, kitabında:

".. Hukuk'un uygulama alanı, Sibernetik gelişme ile ancak "Hukuksal Sibernetik" (Rechtssybernetik) olarak tanımlanabilir.." (8) demektedir. A. Podlech ise, 1970 yılında yayınlanan kitabında:

"Gelecekteki Hukuki Disiplin, "Hukuksal Sibernetik"tir..." (9) şeklinde kesin olarak görüşlerini belirtmektedir. Onları, böylesine kesin görüşlere iten etken, Sibernetik uygulamaya geçiş ile birlikte, elektronik makinelerin, hata yapmaksızın "Bilgi Toplamaları ve Bilgi Değerlendirmeleri" işlemini sürdürebilmesidir. Elektronik Makinelerin duygusal yapıları olmadığı için, herhangi bir "Yasa'nın Çıkarılması"nda, hiç bir politik etki ya da duygusal davranış olmaksızın, değerlendirmede bulunabilecek ve "Yasaların Uygulanması" işleminde de, aynı biçimde, kesin olarak ilgili yasa maddesini, belirleyecektir.

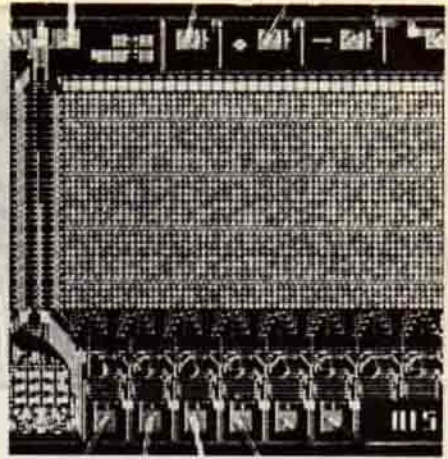
Yazımızın başında, "Yargı Organları"ndan çıkan "Karar"larda "Hata" olup olmayacağını özellikle sormuştuk. Bu nedenle de "Üst Yargı Organları" tarafından verilen "Onaylama" ya da "Bozma" kararlarına değinmiştik. "Hukuksal Sibernetik"te ise, "Hatalı Karar Alma" diye bir durum, söz konusu olmayacaktır. Çünkü, o "Yasa" ile ilgili tüm "Maddeler" ve bu maddelere dayanılarak verilen kararlar ile bu kararları onaylayan "Yargıtay Kararları"nın tümü, "Elektronik Makinenin Hafızasında Depolanmış Durumdadır". Elektronik Beyin, kendisinden bir şey sorulduğunda, (hiç bir duygusal etki söz konusu olmaksızın), hafızasında depoladığı "Bilgi" ya da "Madde"yi olduğu gibi gösterecek ve bu konu ile ilgili karar ve içtihadları da, aynı açıklıkla belirleyecektir. Bu madde ve kararların ve içtihadların gerektirdiği "Yeni Kararın" da, nasıl olması gerektiğini, belirleyecektir.

Burada bütün iş, yine insanlara düşmektedir. Elektronik Makinenin "Hafıza"sına, bu karar ve içtihadları "Doğru Olarak İletmek" görevi tamamen insanların işi olacaktır. Eğer, Elektronik Makinenin, herhangi bir olayda, hangi hüküm uygulanacağını göstermesi anında, bir hata ya da kusur olacak ise, burada makineye bir suç yüklemeye kimsenin hakkı olmayacaktır. Hiç kuşkunuz olmasın ki, böyle bir durumda, ya, o kararı makineye iletirken bir hata yapılmış ya da makine yanlış bir biçimde programlanmıştır. Kusuru, Makede değil, o işi yapan "İnsan"da aramak gerekecektir.

Hukuksal Sibernetik'i savunanların, (bunların arasında bu satırların yazarı da vardır) dayandıkları ve güvendikleri en önemli durum, elektronik makinenin hiç bir nedenle "Duygusal Bir Davranış İle İşlemede Bulunmayacağı"dır.

Hukuksal Sibernetikçilerin, en ilginç çalışmaları ise, tüm uluslar arasında "Hakların Dengelenmesi ve Ayarlanması"dır.

Bu çalışmalar ne derecede başarıya ulaşacaktır?... Onu şimdilik kestirebilmek çok güçtür.

Çok geniş bir bilgiyi depolayabilen Elektronik Hafıza Çip'leri.

Ancak, unutulmaması gereken bir durum var. Üzerinde yaşadığımız "Yeryüzü", her geçen gün, daha da büyük bir hızla "Bilimsel Yaşantı" ve "Sibernasyon Çağı"nın içine girmektedir. Böyle bir yaşantı dönemi içinde, "Toplum" ile "Kişi" arasında ve bir "Ulus" ile diğer bir "Ulus" arasında ilişkileri ve hakları düzenleyebilecek en sıhhatli ve kesin sistem ise, ancak Sibernetik'in ortaya koyduğu "Karşılıklı Bilgi Alış-Verişi, Kontrol ve Ayarlama Sistemi" olacaktır. Belki de o zaman, insanların mutluluğunu engelleyen, tüm hatalar ve yanlışlıklar giderilmiş olacaktır.

- (1) WIENER Norbert: *The Human Use of Human Beings* (Cybernetics and Society) Sphere Books Ltd. London, 1968, Sa: 97.
- (2) AKMAN Toygar: *1 + 1 = 1 Tuhaf Bir Matematik, Ama Elektronik Sistemin Temeli*, Bilim ve Teknik Dergisi, Sayı 81, Yıl 1974.
- (3) ÖZKER Tarık: *Boole Cebirine Giriş*, Elektronik Hesap Makineleri ile Programlama ve Sayısal Hesap Notları, İstanbul 1969, Sa: 93.
- (4) AKMAN Toygar: *Sibernetik ve İnsan - Makine İşbirliği*, (Hukukta Sibernetik ve Bilgisayar Kullanımı Semineri), Ankara 1975, Sa: 39.
- (5) HAFT Fritjof: *Elektronische Datenverarbeitung im Recht*, J. Schweitzer Verlag, Berlin 1970, Sa: 18.
- (6) HAFT Fritjof: *Elektronische Datenverarbeitung im Recht*, J. Schweitzer Verlag, Berlin 1970, Sa: 19.
- (7) LANG Eberhard: *Zu Einer Kybernetischen Staatslehre*, Anton Pustet, Salzburg 1970, Sa: 307.
- (8) STEINMÜLLER W.: *EDV Und Recht, Einführung in die Rechtsinformatik*, Ja-Sonderheft 1970, Sa: 6.
- (9) PODLECH A.: *Rechtskybernetik, Eine Juristische Disziplin der Zukunft*, Juristen-Jahrbuch 1969/1970, Sa: 157.